

Pentagram - jeden z symboli ezoterycznych

Ezoteryzm, ezoteryka – cecha wierzeń zwanych wiedzą tajemną, hermetyczną lub ezoteryczną i przekazywaną jedynie wybranym osobom w przeciwieństwie do dostępnej dla ogółu wiedzy egzoterycznej; w [religioznawstwie](#) tendencja do utajniania części wierzeń danej doktryny lub kultu religijnego przed ogółem; w [filozofii](#) teorie starożytnych i średniowiecznych szkół filozoficznych, które ówczasie były przekazywane jedynie wybranym uczniom^{[1][2]}.

Ezoteryzm uprawia inne postrzeganie [rzeczywistości](#), bardziej otwarte, rozwój duchowy, porusza tematy duchowe lub odrzucane przez [naukę](#). Treści są na ogół otoczone atmosferą [tajemnicy](#), przekazów ze [starożytności](#), [guru](#) o nadnaturalnych mocach, itp., są odczuwalne w sposób pozazmysłowy.^[potrzebny przypis]

Wiele z kwestii przedstawianych współcześnie jako nowe w ezoteryce (np. z zakresu [parapsychologii](#)), w rzeczywistości od wieków znane były [filozofii](#), rozważa się więc zaryzykowanie większego otwarcia tej dziedziny na ezoterykę, by przypomnieć, że rzekomo nowe „odkrycia” ezoteryki znajdują swoje odpowiedniki już w ideach starożytnych filozofów^[3].

W [latach 90. XX wieku](#) termin *ezoteryka*, zamiast wiedzy tajemnej, zaczął oznaczać coś wręcz przeciwnego - dziedzinę gospodarki, ciesząc się znaczną popularnością.

Wokół pojęć *ezoteryzm*, *ezoteryka* narosło współcześnie wiele nieporozumień i bywa, że stosowane są do nazwania rzeczy lub zjawisk nieznanymi, niezbadanymi, niezrozumiałymi.

Etymologia

Ilustracja autorstwa Eliphasa Levi
umieszczona na okładce książki
"Wysoka magia" (1854)

Ezoteryka to słowo i idea powstałe w **XIX wieku**, a po raz pierwszy użyte jako *l'ésotérisme* w pracy *Histoire critique du gnosticisme et de ses influences* w roku **1828** (**Jacques Matter** (1791-1864)). Tuż po tym **Eliphas Levi** (1810-1875) rozpowszechnił użycie słów „ezoteryka” oraz „okultyzm”. Terminy te stały się modne głównie jednak za sprawą **Heleny Pietrownej Bławatskiej** (1831-1891) i innych członków Towarzystwa Teozoficznego, którzy używali ich w ostatniej ćwiartce XIX wieku i na początku XX. Ezoteryka odnosi się do rzeczy tajemnych, zwłaszcza takich, które są lub były trzymane w tajemnicy w obawie przed prześladowaniami i niezrozumieniem przez innych, a także w celu niedopuszczenia do ich złego użycia przez osoby niepowołane.

Określenie *ezoteryczny* pojawiło się w **starożytnej Grecji** w okresie panowania **cesarstwa rzymskiego**. Pochodzi od greckiego słowa *esôterikos*, od *esôtero* (*esô*: „wewnątrz”). Słowo to oznacza wszystko, co jest „wewnętrzne”. Przeciwnością dla *ezoteryczny* jest określenie *egzoteryczny*, od greckiego *eksôterikos*, od *eksôtero* (*eksô*: „na zewnątrz”).

Platon (427-347 p.n.e.) w swoim dialogu *Alcybiades* (ok. 390 p.n.e.) używa wyrażenia *ta esô* oznaczającego „rzeczy wewnętrzne”, zaś w dialogu *Teeteto* (ok. 360 p.n.e.) używa *ta eksô* co oznacza «rzeczy zewnętrzne». Prawdopodobnie pierwsze wystąpienie przymiotnika *esôterikos* odnaleźć można w pracy **Lucjana z Samosaty** (ok. AD 120-180) pod tytułem „The Auction of Lives”, § 26 (nazywaną także „The Auction of the Philosophical Schools”), która napisana była ok. roku **166**.

Pojęcie *ezoteryzm* pokrywa się głównie z **okultyzmem** oznaczającym „wiedzę ukrytą”.

Jednakże w **XX wieku** wielu ezoterystów unikało nazywania siebie okultystami z powodu negatywnego zabarwienia jakie słowo temu przypisywano ze względu na przypuszczenia, że okultyzm wiąże się **magią** lub oddawaniem czci **diabłu**. Z tego samego powodu wielu **chrześcijańskich** adwersarzy stosuje względem ezoteryzmu właśnie określenie „okultyzm”.

Dużo wspólnego ma ezoteryzm z **mistycyzmem**, jednak wiele tradycji mistycznych nie próbuje wprowadzać dodatkowej wiedzy duchowej, koncentrując się raczej na skupieniu uwagi, osoby wierzącej czy modlącej się, na obiekcie kultu.

Również **New Age** ma wiele wspólnego z wieloma tradycjami ezoterycznymi. Wielu ezoteryków odrzuca jednak przypinane im często na siłę określenie „New Age”, zwykle ze względu na to, iż odrzucają oni wiele elementów tej filozofii i nie chcą być z nią kojarzeni.

Zakres

[Odtwórz plik multimedialny](#)

"Homa" (Goma) rytuał ognia w ezoterycznej odmianie buddyzmu.

Wiele ruchów religijnych na całym świecie twierdzi, iż posiada wyższą, bardziej prawdziwą i lepszą interpretację szerszej religii, której oni są częścią. To, czy mają rację, jest zwykle sprawą dyskusyjną i kontrowersyjną.

Ezoteryzm zwykle koncentruje się na osobistym oświeceniu i wewnętrznych praktykach duchowych, zaś religie zorganizowane czy egzoteryzm skupia się na wspólnych praktykach i rytuałach, a także na prawach które rządzą społecznością. Pomimo tego także ezoteryzm zawiera tradycje, instytucje i inne publiczne aspekty.

W większości znanych religii rozróżnić można sfery egzoteryczne (zewewnętrzne) i ezoteryczne (wewnętrzne). Sfera egzoteryczna - to struktury instytucjonalne, pisma kanoniczne, utrwalone dogmaty i rytuały itp. Mają one wpływ na całą społeczność wiernych. Sferę ezoteryczną tworzy niewielka stosunkowo grupa (lub więcej grup) osób głębiej i bardziej intensywnie zaangażowanych w życie duchowe. Ludzie ci poszukują nauk i metod prowadzących do

głębokich przemian wewnętrznych (a przynajmniej do niezwyklej doświadczeń). Często relacje pomiędzy społecznością egzoteryczną a grupą (lub grupami) ezoterycznymi są napięte, gdyż (ezoteryczny) mistycyzm może łatwo zostać uznany za herezję, zagrażającą (egzoterycznej) ortodoksji^[4].

Przykłady ruchów ezoterycznych w wielkich religiach:

- [gnostycyzm](#) w [chrześcijaństwie](#)
- [sufizm](#) w [islamie](#)
- [tantryzm](#) w [hinduizmie](#)

Szkoły ezoteryczne

Nie da się w jednym zdaniu określić, czego uczą wszystkie grupy czy szkoły ezoteryczne, ponieważ jest ich zbyt dużo, a ich poglądy często nawet sprzeczne. Niektóre z nich przedstawiono poniżej:

[Gnostycyzm](#) uczy, iż ten świat nie jest naszym prawdziwym domem - że gdy przejrzymy przez iluzję i zrozumiemy naszą prawdziwą naturę, będziemy mogli stąd uciec i powrócić do świata duchowego.

[Hermetyzm](#), włączając w to także [astrologię](#), opiera się na założeniu, że dusza i kosmos są w jakiś tajemniczy sposób ze sobą powiązane. „Jak na górze, tak i na dole”.

[Masoneria](#) i niektóre formy [alchemii](#) używają symbolicznych sposobów, by pomóc praktykantom w ich dążeniu do stania się lepszymi, czego celem jest pogłębianie swoich zalet i zbliżanie się ku boskości.

[Teozofia](#) i jej odłamy uczą, iż istnieją „ukryci mistrzowie”, którzy kierują rozwojem duchowym ludzkości. Jeśli chcemy, możemy aktywnie wspomagać ich w tej pracy.

[Spirytualizm](#) kładzie nacisk na bezpośrednie doświadczenia życia pozagrobowego poprzez kontakty z duchami.

[Czwarta droga](#) to pogląd, że ludzie normalnie funkcjonują jak automaty, które jednak mogą się przebudzić dzięki specjalnym praktykom, które wytrząsają nas z normalnych, otumaniających umysłów nawyków.

Psychologia [Junga](#) szuka sposobów na zintegrowanie różnych dualności i przeciwności w [psyche](#) pacjenta poprzez użycie [mitów](#), [snów](#) i wizji.

Najważniejszą jednak częścią ezoteryzmu, pomijając te wspomniane powyżej, jest chęć odkrywania nieznanego, która sprawiała, iż wielu ludzi poprzez wieki szukało odpowiedzi na dręczące ich pytania .

Tradycje

Wiele grup i szkół naucza tradycji i filozofii ezoterycznych, oto niektóre przykłady:

- [alchemia](#)
- [astrologia](#)
- [chrześcijański anarchizm](#)
- [Georgij Gurdzijew](#)
- [hermetyzm](#)
- [joga](#)
- [kabała](#)
- [Ordo Templi Orientis \(OTO\)](#)
- [rastafarianizm](#)
- [rózokrzyż](#)
- [thelema](#)
- [teozofia](#)
- [wolnomularstwo](#) (masoneria)

Ezoteryzm w kulturze popularnej

Seria powieści [Harry Potter](#) autorstwa [J.K. Rowling](#) zawiera wiele odnośników do tradycji ezoterycznej, jak np. „[kamień filozoficzny](#)” z pierwszej książki z serii.

Nowela [Paulo Coelho Alchemik](#) zawiera duchową interpretację alchemii (nie została ona jednak wymyślona, a jedynie opisana przez Coelho).

[Umberto Eco](#) pisze książki z wątkami ezoterycznymi, zwłaszcza satyryczną [Wahadło Foucaulta](#).

W powieści [Dana Browna Kod Leonarda da Vinci](#) występuje starożytne, tajne stowarzyszenie

„[Zakon Syjonu](#)” (Priory of Sion), którego celem jest przechowywanie sekretów dotyczących Jezusa Chrystusa i dynastii Merowingów.

Zobacz też

- [antropozofia](#)
- [magia](#)
- [mistycyzm](#)
- [New Age](#)
- [okultyzm](#)
- [szamanizm](#)

Przypisy

1. [Encyklopedia PWN: ezoteryzm](#) ■
2. [Encyklopedia Interia: ezoteryzm](#) ■
3. Juliusz Iwanicki, (2006), „Współczesna ezoteryka i motywy religijne w świetle filozofii Platońskiej”, „[Preteksty](#)”, Poznań s.92
4. S. Bednarek, W. Bockenheim, J. Jastrzębski: *New Age. Encyklopedia Nowej Ery*. 2008. ISBN 978-83-7277-256-5.

[Kontrola autorytatywna](#) (academic major):

- [GND:4015541-9](#) ■
- [BnF:131626662](#) ■
- [BNCF:17809](#) ■